

УДК 330.59

Бервено О.В.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту**Харківського торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету***ЯКІСТЬ ЖИТТЯ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ****QUALITY OF LIFE AS THE BASIS OF SUSTAINABLE NATIONAL
SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT****АНОТАЦІЯ**

Статтю присвячено діалектиці якості життя та сталого інклюзивного життєстійкого розвитку. Концепція сталого розвитку і концепція якості життя є комплементарними, що забезпечують синергетичні ефекти розвитку. На основі екологізації, гуманізації та соціалізації якості життя можна забезпечити стійкий національний розвиток.

Ключові слова: якість життя, екологія, ноосферизація, сталий розвиток, національний соціально-економічний розвиток.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена диалектике качества жизни и устойчивого инклюзивного жизнестойкого развития. Концепция устойчивого развития и концепция качества жизни являются комплементарными, обеспечивающими синергетические эффекты развития. На основе экологизации, гуманизации и социализации качества жизни можно обеспечить устойчивое национальное развитие.

Ключевые слова: качество жизни, экология, ноосферизация, устойчивое развитие, национальное социально-экономическое развитие.

ANNOTATION

The article is devoted to the dialectic of the quality of life and sustainable inclusive development. The concept of sustainable development and the concept of quality of life are complementary and giving the synergistic effect of development. On the basis of ecological, humanization and socialization of the quality of life can be sustainable national development.

Keywords: quality of life, ecology, noospherization, sustainable development, national socio-economic development.

Постановка проблеми. Наприкінці ХХ ст. стало очевидно, що людство і біосфера вступають в зовсім нові умови існування, які не лише формують нові стандарти життя, але й по-новому розставляють пріоритети подальшого розвитку людства. Прогресуюче забруднення навколишнього природного середовища висуває нові вимоги до системи пріоритетів соціально-економічного розвитку, змушує людство задуматися про майбутнє цивілізації. «Передумовою збереження і гармонізації зовнішнього середовища, – як відмічають українські дослідники, – є ефективна екологічна політика, без чого неможливе поліпшення якості життя населення» [1, с. 25]. На думку багатьох учених, саме якість життя стає тим провідним вимірником, що відображає основні успіхи та прогалини в соціально-економічному розвитку країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні якість життя є однією з актуаль-

ніших проблем наукових досліджень. Серед дослідників, які зробили найбільший внесок у розвиток концепції якості життя, слід виділити: С. Айвазяна, І. Бестужева-Ладу, В. Бобкова, Дж. Бонолі, С. Валентея, Дж. Вільсона, Дж. Гелбрейта, В. Жеребін, Е. Лібанову, П. Рестроджі, Дж. Форрестера та ін. Але невичерпаність даної проблеми породжує нові дискусійні питання щодо умов забезпечення якості життя та чинників її розвитку.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Серед проблем, які не отримали повного дослідження, слід виокремити роль якості життя в забезпеченні стійкого розвитку національного господарства за рахунок змістовного наповнення концепції якості життя ноосферними складовими.

Мета статті полягає у висвітленні ролі якості життя у формуванні сталого національного розвитку; встановленні тісних взаємозв'язків між концепціями «якості життя» та «сталого розвитку» й пошуку шляхів їх втілення в стратегію національного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якість життя як провідна стратегія соціально-економічних перетворень і подальшого розвитку людської цивілізації особливо актуалізується в умовах усвідомлення проблеми виживання людства (наростання техногенних загроз, вичерпання ресурсної бази, порушення гармонії з природою і т. д.). Питання щодо критеріїв якості життя є одним з найбільш дискусійних в даній науковій проблематиці. «Критерії якості життя, – як зазначають складники словника «Якість життя», – базові значення показників якості життя (узагальнених, комплексних або одиничних), по відношенню до яких, як еталонних, оцінюється фактичний стан якості життя» [2, с. 65]. Критерії якості життя, в свою чергу, повинні бути ув'язані з складовими якості життя, тобто її основними компонентами.

Саме тому питання виокремлення основних компонентів якості життя є одним з плідних напрямків сучасних досліджень даного феномену. Більшість дослідників розглядають проблему якості життя як результат взаємодії об'єктивних і суб'єктивних факторів

якості життя, включаючи зовнішній вплив та внутрішній потенціал розвитку людини. Це дозволяє аналізувати дані фактори в контексті системи «людина – середовище (умови життєдіяльності)». Дослідник С. Кандрашенкова пропонує застосовувати для вивчення якості життя суб'єктно-середовищний підхід, який передбачає розгляд людини і світу як взаємодіючих і взаємопроникаючих суперечливих систем [3, с. 108–109].

В суб'єкт-об'єктної моделі дослідження якості життя на першій план виступає саме взаємодія людини і зовнішнього середовища. Якість середовища оцінюється з позиції позитивного впливу – рекреаційних можливостей і негативно-патогенного впливу. Системи «людина» і «середовище» є максимально складними структурами з внутрішніми високодетермінованими зв'язками, причому міжсистемні взаємини набагато складніші, тому що вони викликають багато скритих і слабких залежностей. Тому методологія комплексного дослідження якості середовища проживання як складової якості життя повинна базуватися на системному підході, який відбиває складну структуру навколишнього середовища.

Все різноманіття навколишнього світу для людини являє собою не просто фактори прямого і непрямого впливу на його життя, а утворює разом з ним цілісну систему, гармонійність розвитку якої визначається станом і взаємодією всіх її складових. Зовнішнє середовище життєдіяльності людини визначається факторами антропогенної сфери (результати діяльності людського співтовариства) і біосфери (природи). Якість середовища проживання людини пов'язана з особливостями системного впливу на людину складної, багаторівневої та багатифункціональної структури навколишнього середовища.

Окрім екологічних, соціальні, культурно-інформаційні фактори не в меншій мірі впливають на сучасне життя людини та якість її життя, формують її зовнішній світ і опосередковують формування внутрішнього світу людини. Безперестанку перетворюючи природне, соціальне та культурно-інформаційне середовище проживання, людство прирікає себе на необхідність підлаштовуватися під створену ним реальність. Тому середовище проживання людини (нації) стає одним з визначальних чинників якості їхнього життя.

Для формування цілісного концептуального уявлення про якість життя необхідний системний всебічний аналіз факторів середовища проживання людини в їх тісному взаємозв'язку і виявлення їх основоположного впливу на якість життя. Будь-яка людська діяльність є активною свідомою взаємодією із середовищем проживання (техносферою або навколишнім природним середовищем). Зрештою середовище проживання має прямий вплив на рівень і якість задоволення потреб людини, а отже, на якість його життя.

Соціально-культурне середовище проживання є результатом внутрішньої взаємодії людського соціуму, що формується надбіологічними програмами людської життєдіяльності. Соціальна сфера дозволяє реалізувати соціальну сутність людини і формує її духовний світ. Рівень розвитку соціального середовища грає визначальне значення в русі людства до ноосфери. «Ми тільки починаємо усвідомлювати, – зазначив засновник ноосферної концепції В.І. Вернадський, – непереборну міць вільної наукової думки, найбільшою творчої сили Homo sapiens, людської вільної особистості, видатнішого з нам відомого прояву її космічної сили, царство якої попереду. Воно цим переломом негадано швидко до нас насувається» [4, с. 125]. В.І. Вернадський вважав, що саме людський потенціал і розвиток наукової думки формують новий етап розвитку людської цивілізації, новий стан сфери життя. Він писав: «...зараз, за останні 10–20 тисяч років, коли людина, виробивши в соціальному середовищі наукову думку, створює в біосфері нову геологічну силу, в ній не прибуваюшою, біосфера перейшла або, вірніше, переходить у новий еволюційний стан – в ноосферу, переробляється науковою думкою соціального людства» [5, с. 30].

Згідно з В.І. Вернадським, «в біосфері існує велика геологічна, можливо, космічна сила, планетну дію якої зазвичай не беруть до уваги в уявленнях про космос... Ця сила є розум людини, спрямована та організована воля його як суспільної істоти» [6]. В.І. Вернадський розглядав перехід до ноосфери як творчий розумний процес, моральне вдосконалення людини та світу. Однак і за життя В.І. Вернадського, і на сьогоднішній день ноосферна концепція є футурологічною, заснованою на науковому прогнозуванні майбутнього. Великий російський вчений, безумовно, володіючи даром наукового передбачення, малює картину майбутнього як безальтернативний сценарій природного ходу розвитку. Але й сам Вернадський, й безліч його послідовників не вважають ноосферний шлях розвитку легким і швидким. Безліч дослідників вказують на складність і суперечливість побудови ноосферної цивілізації, але в кінцевому рахунку все суперечливе даному процесу приречено.

Як уже зазначалося, ноосферизація сучасного розвитку створює передумови гармонійного з'єднання природного, техногенного та соціального середовища людства в сферу найбільш сприятливу для людського життя. Ноосферизація припускає вирішення ряду серйозних протиріч, накопичених в ході історичного процесу, що здійснюють негативний вплив на якість середовища проживання.

Природа людини, її біо-соціо-духовна сутність вимагає гармонійного з'єднання всіх сфер, що сприяють її розкриттю та реалізації. Критична маса протиріч, накопичених в результаті латентної і явної протидії біосфери, технос-

фери і соціокультурної сфери є, на нашу думку, основною перешкодою гармонійного розвитку людини та підвищення якості її життя. Виходячи з цього, ми вважаємо ноосферизацію всіх сфер людської життєдіяльності найважливішим механізмом подолання (зняття) протиріч і безальтернативним варіантом підвищення якості середовища проживання і якості життя. Ноосферний прорив людства є тим «рятувальним кругом», який здатний забезпечити вирішення безлічі гострих глобальних проблем, основною з яких є проблема виживання людства.

До найважливіших протиріч і проблем взаємодії системи «людина – середовище проживання» ми відносимо проблему виживання людства, сучасну протипоставленість людини і природи, негативні фактори впливу зовнішнього середовища на життя і здоров'я людини, обездуховлення розвитку та ін. Наявність цих та ряд інших серйозних проблем істотно впливають на якість середовища проживання і опосередковано – на якість життя людини.

Протягом тисячоліть людство безперервно змінювало середовище існування. Поступово це призвело до виникнення зон підвищеного антропогенного і техногенного впливу на природне середовище, що характеризуються частковою або повною деградацією. В основі біосферної кризи лежать наступні еволюційні процеси: зростання чисельності населення і урбанізація, зростання споживання енергії, масове використання транспорту, зростання масштабів виробництва, військові конфлікти і збільшення витрат на військові цілі і т. д.

Екологічні проблеми по глибині негативного впливу на якість життя і катастрофічних для людства наслідків не можна порівняти ні з якими іншими. Причинами сучасної біосферної кризи є зростання антропогенного навантаження, техногенний характер сучасного розвитку і соціально-культурне середовище, що формує екологічний нігілізм і екологічну неосвіченість більшості населення планети.

«Всі знають, – відмічає П. Шевцов, – що деградація біосфери планети загрозливо наростає: за даними Римського клубу, вже знищено 2/3 лісів, втрачено 2/3 ґрунтів сільськогосподарського призначення; вкрай виснажені біоресурси світового океану, морів і річок, біорізноманіття планети. Глобальне забруднення навколишнього середовища привело до потепління клімату на планеті за 100 років не на 0,5°C, а на 20°C (у наступні 50 років очікується до 60°C), до зниження імунітету і погіршення здоров'я людей. Йде в цілому деградація і виродження населення в індустріальних країнах» [7, с. 82].

Група вчених, які нещодавно опублікували результати своїх досліджень в роботі «Тенденції зміни навколишнього середовища до 2030 року», також підтверджують тривожний стан біосфери. Вони стверджують, що за останні кілька десятиліть негативні тенденції

змін навколишнього середовища та умов життя людини не тільки не зменшилися, а збільшилися; в перспективі можна чекати або їх зростання, або збереження. Так, незважаючи на вжиті заходи з очищення, концентрація двоокису азоту в атмосфері зростає щорічно на 0,25%. Практично над усією північною півкулею Землі розташовується стабільна зона підвищеної концентрації сірки, яка на сході США і в Центральній і Східній Європі перевищує фонову в 10–15 разів. Вся ця зона являє собою зону ризику кислотних дощів. Спостерігається зростання концентрацій CO₂ і CH₄ за рахунок руйнування біоти. Йде деградація земель – ерозія ґрунтів, зниження родючості, накопичення забруднювачів, закислення, засолення і т. д. Через екологічні порушення спостерігаються виснаження вод суші, незабезпеченість чистою питною водою в країнах, що розвиваються, зростання генетичних захворювань, споживання ліків і алергічних захворювань в розвинених країнах, поява нових хвороб і т. д. [8].

Таким чином, сучасна екологічна криза ставить під загрозу можливість сталого розвитку людської цивілізації та її існування в цілому. Подальша деградація природних систем призведе до дестабілізації біосфери, втрати її цілісності та здатності підтримувати якість навколишнього середовища, необхідну для життя. Подолання кризи можливе тільки на основі формування нового типу взаємовідносин людини і природи, виключають можливість руйнування і деградації природного середовища.

Стійку причинно-наслідкову залежність між деградацією навколишнього середовища і зниженням якості життя характеризує саме визначення деградації довкілля як процесу, «в результаті якого знижується здатність екосистем підтримувати сталість якості життя» [9]. Філософія якості життя в кінці ХХ ст. виводить на перший план саме екологічні та соціальні проблеми, оскільки саме вони в першу чергу визначають подальшу долю людської цивілізації. У сучасній концепції якості життя закладена ідея екології людини. Якщо ще зовсім недавно право на сприятливе навколишнє середовище більш тісно погоджувалося з правом на охорону здоров'я, то статистика смертельних захворювань, обумовлених екологічною деградацією довкілля і екологічними катастрофами, що викликають масові жертви, свідчить про важливість розширення досліджень, пов'язаних з аналізом смертності, обумовленої несприятливим станом навколишнього середовища [10].

У забезпеченні якості життя людини найважливішими умовами є захищеність і безпека, які набувають особливої актуальності в умовах підвищення невизначеності та ризиковості подальшого існування людини. При цьому якість життя включає не тільки захист від традиційних загроз і викликів, але й запобігання латентних загроз (створення умов стабільності

середовища проживання і якості життя). Комплекс заходів щодо підвищення якості життя включає протидію загрозам життю, фізичному і моральному здоров'ю. Такі погрози виражаються у заборонених протиправних діях інших людей і спільнот: работоргівля, наркоторгівля, проституція, педофілія, алкоголізм, наркоманія, збройні конфлікти, глобальні та локальні війни, расова дискримінація і сегрегація, релігійна і міжнаціональна ксенофобія та ін.; а також у незаборонених діях, які таять потенційну загрозу і негативні ефекти: дозвіл евтаназії, репродуктивна медицина, генна інженерія, клонування, маніпулювання свідомістю та ін. В рамках протидії подібним загрозам принципове значення для людини і людства має визначення на загальнопланетарному рівні основних гуманітарних цінностей, що є основоположними для людського розвитку і вдосконалення, і вироблення механізмів протидії загрозам цим цінностям. Життя людини та якість її життя є найвищими людськими цінностями, забезпечення яких потребує координації зусиль всіх членів людської спільноти. Найважливішим показником якості життя є здоров'я людини і нації. Інша важлива для людини цінність, пов'язана з її життям і безпекою, – це недоторканність особи, захищеність її життя і здоров'я від різноманітних загроз.

Ресурсна забезпеченість оточуючого середовища також відіграє важливу роль в формуванні якості життя. З цієї точки зору середовище можна класифікувати як комфортне чи дефіцитарне. Комфортне середовище людської життєдіяльності здатне найбільш повною мірою задовольняти значимі людські потреби. Дефіцитарне середовище не має повноцінних можливостей для задоволення різноманітних людських потреб, у тому числі базових (вітальних). Тому дефіцитарне середовище є екстремальним, що вимагає включення додаткових адаптивних механізмів. Психологічне і фізичне благополуччя людини в умовах депривуючого впливу дефіцитарного середовища вимагає включення додаткових ресурсів (зовнішніх і внутрішніх), здатних нівелювати негативний вплив. Зовнішніми по відношенню до людини є різноманітні інструменти держави і суспільства, здатні компенсувати дефіцитарність середовища (трансферти, гуманітарна допомога, ліквідація наслідків різних катастроф і т. д.). Внутрішніми ресурсами є потенційні можливості людини, приховані резерви. У даному випадку мова йде про компенсацію недоліків середовища за рахунок високого особистісного потенціалу людини.

Таким чином, людина і середовище проживання утворюють певну динамічну рівновагу, і дефіцит ресурсів однієї підсистеми може бути заповнений за рахунок ресурсного потенціалу іншої підсистеми. Стикаючись з дефіцитарним середовищем, нездатним забезпечити нормальні умови життєдіяльності, людина змушена звертатися до своїх внутрішніх ресурсів.

Саме вони формують ресурсний (адаптивний) потенціал людини як «сукупність внутрішніх ресурсів, що сприяють ефективному функціонуванню людини в різних умовах життєдіяльності» [3, с. 109]. Однак забезпечити високу якість життя легше при наявності сприятливого середовища проживання. Ресурсний потенціал людини не завжди є компенсатором несприятливих умов зовнішнього середовища. Частіше несприятливе середовище є результатом негативного зовнішнього впливу і для своєї гармонізації потребує позитивних зовнішніх ефектів глобального характеру. Система «людина – середовище проживання», яку в широкому сенсі можна інтерпретувати як систему «людина – світ», повинна розглядатися як взаємодія і взаємопроникнення двох несуперечливих систем, результатом узгодженості яких є висока якість життя людини і суспільства. Неузгодженість такої взаємодії створює потенційну небезпеку як для людини, так і для середовища.

Проблема безпеки полягає в забезпеченні комфортних умов життєдіяльності людей, їх життя, захищеності людини й навколишнього середовища від впливу шкідливих факторів. Безпеку можна забезпечити як шляхом усунення джерел небезпеки, так і шляхом підвищення захищеності від небезпеки, здатності надійно протистояти їй. Чим вище захищеність середовища від різноманітних ризиків, загроз і небезпек, тим вище його якість. Якість середовища – це насамперед ступінь відповідності природних, соціальних, культурних, техногенних умов потребам людини.

Тому якість соціального середовища визначається насамперед зрілістю і розвиненістю суспільства, накопиченим їм соціальним капіталом. Сюди можна віднести рівень соціальної довіри в суспільстві, орієнтацію на взаємодопомогу і підтримку, реалізацію принципів соціальної відповідальності та соціальної справедливості, соціальну значимість людини, емоційну насиченість життя, соціальну безпеку та ін. Сучасні дослідники характеризують зрілість і розвиненість суспільства соціальною згуртованістю. Згуртованість суспільства виступає фундаментальною цінністю, що забезпечує його ефективне існування. «Соціальна згуртованість, – відзначає Р. Оксби, – це поняття, яке включає в себе цінності та принципи, спрямовані на забезпечення для всіх громадян рівного доступу до основних соціальних і економічних прав» [11, с. 2–3].

Слід відзначити, що саме соціально згуртовані нації мають найбільший потенціал забезпечення сприятливих умов життєдіяльності. Безперечно, що багато екологічних і соціальних проблем мають глобальний характер і повинні вирішуватися на загальноцивілізаційному рівні. Але держава і суспільство також мають достатній потенціал задля вирішення цілої низки питань щодо забезпечення сталості ото-

чуючого середовища. Саме можливості держави в подоланні екологічної кризи висвітлює Індекс екологічної ефективності.

Результати останнього дослідження Індeksu екологічної ефективності представлені в таблиці 1 (вибірка 51 країни з 178, що брали участь у дослідженні). Індекс вимірює досягнення країни з точки зору стану екології та управління природними ресурсами на основі показників, які відображають різні аспекти стану навколишнього природного середовища та життєздатності екологічних систем, збереження біологічного різноманіття, протидія зміні клімату, стан здоров'я населення, практику економічної діяльності та ступінь її навантаження на навколишнє середовище. Рейтинг країн показує, що екологічна політика, що проводиться урядами, має значний вплив на стан навколишнього середовища. Наприклад, Швеція та Бельгія мають приблизно рівні за розмірами економіки і за багатьма економічними критеріями вкрай схожі, проте Швеція, що входить в десятку лідерів (9-е місце), набагато випередила Бельгію з її 36-м місцем.

Трійку лідерів в 2014 р. очолює Швейцарія (86,67), за нею йдуть Люксембург (83,29) і Австралія (82,40). Крім західноєвропейських та скандинавських країн, у першу двадцятку входять також Сінгапур і Нова Зеландія. Замикає

двадцятку Естонія, що має найбільш високий рейтинг серед країн пострадянського простору. Наступною у рейтингу пострадянською країною є Білорусь (32-е місце), яка на одну позицію обганяє США. Інші країни пострадянського простору займають наступні позиції: Латвія – 40, Вірменія – 48, Литва – 49, Азербайджан – 63, Росія – 73, Молдова – 74, Казахстан – 84. Україна посідає 95-ту позицію і має приблизно однакові показники із Зімбабве, Гондурасом та Антигуа і Барбуда. Аутсайдерами пострадянського простору є Грузія (101), Туркменістан (109), Узбекистан (117), Киргизстан (125) і Таджикистан (154). Останні місця в рейтингу займають Лесото, Гаїті, Малі, Сомалі [12].

Безумовно, екологічний стан тієї чи іншої соціально-економічної системи залежить не тільки від дій уряду, а й від кожної людини. Процес адаптації людини до факторів середовища залежить від її свідомості, розвиненості та зацікавленості в суспільних результатах. Це створює умови екологізації потреб людини та підвищення соціальної відповідальності загальних потреб, що є основою створення екологічного, чистого середовища проживання, збереження цілісності біосфери та розвитку суспільства.

Великий внесок у вирішення даної проблеми вносить Концепція сталого розвитку, що

Таблиця 1

Рейтинг країн світу за Індексом екологічної ефективності в 2014 р.

Рейтинг	Країна	Індекс	Рейтинг	Країна	Індекс
1	Швейцарія	87.67	73	Росія	53.45
2	Люксембург	83.29	74	Молдова	53.36
3	Австралія	82.40	84	Казахстан	51.07
4	Сінгапур	81.78	94	Зімбабве	49.54
5	Чехія	81.47	95	Україна	49.01
6	Німеччина	80.47	96	Антигуа и Барбуда	48.89
7	Іспанія	79.79	97	Гондурас	48.87
8	Австрія	78.32	101	Грузія	47.23
9	Швеція	78.09	109	Туркменістан	45.07
10	Норвегія	78.04	117	Узбекистан	43.23
11	Нідерланди	77.75	118	Китай	43.00
12	Великобританія	77.35	125	Киргизстан	40.63
13	Данія	76.92	154	Таджикистан	31.34
14	Ісландія	76.50	155	Індія	31.23
15	Словенія	76.43	168	Еритрея	25.76
16	Нова Зеландія	76.41	169	Бангладеш	25.61
17	Португалія	75.80	170	Демократична Республіка Конго	25.01
18	Фінляндія	75.72	171	Судан	24.64
19	Ірландія	74.67	172	Ліберія	23.95
20	Естонія	74.66	173	Сьєрра-Леоне	21.74
32	Білорусь	67.69	174	Афганістан	21.57
33	Сполучені Штати Америки	67.52	175	Лесото	20.81
40	Латвія	64.05	176	Гаїті	19.01
48	Вірменія	61.67	177	Малі	18.43
49	Литва	61.26	178	Сомалі	15.47
63	Азербайджан	55.47			

сформувалася на межі вичерпності колишньої моделі розвитку. Протиріччя між наростаючими потребами суспільства і порівняно обмеженими можливостями біосфери ставлять під загрозу майбутнє існування людини. На порядок денний ставляться питання про перехід до нового етапу цивілізаційного розвитку, заснованого на радикальній зміні цінностей і цілей сучасного суспільства, а також векторності та змістовності різних сфер людської діяльності. Одним з варіантів подальшого прогресу цивілізації є її сталий розвиток. За висловом М. Згуровського, сталий розвиток – це процес розвитку держави на основі узгодження і гармонізації екологічної, соціальної та економічної складових з метою задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь [13].

Сталий розвиток узагальнює в собі процес виживання і відтворення генофонду нації, активізацію ролі кожної окремої людини в суспільстві, забезпечення її прав і свобод, збереження навколишнього природного середовища, формування умов для відновлення біосфери та її локальних екосистем, орієнтацію на зниження рівня антропогенного впливу на природне середовище і гармонізацію розвитку людини в природі. Зміст терміна «сталий розвиток» відображає рівноцінність складових у тріаді «природа – соціум – економіка», при цьому розвиток не обов'язково означає кількісні зміни: насамперед це якісні зрушення в суспільно-природній взаємодії.

Україна в процесі практичного застосування концептуальних положень сталого розвитку та розрахунку індексів сталого розвитку представлена Світовим центром даних «Геоінформатика та сталий розвиток», створеним в 2006 р. Міжнародною радою з науки (ICSU) при Інституті прикладного системного аналізу НАН України і МОН України. Центр бере на себе задачу кількісного виміру процесів сталого розвитку, їх моделювання та вироблення рекомендацій для людей, які приймають рішення і які могли б використовувати дані при підготовці програм соціально-економічного розвитку країни та регіонів [14].

Висновки. Саме якість життя як головна мета розвитку особистості та соціуму має стійкий потенціал можливостей, які стають провідним чинником національного та особистісного розвитку. До внутрішнього потенціалу можливостей якості життя як потенціалу стійкості системи можна віднести: інституційні резерви (соціалізація раціональної поведінки суб'єктів господарювання як джерело перетворення інституційної структури); інноваційні резерви (розширення і «збирання» інноваційної активності господарюючих суб'єктів які сприяють якісному оновленню всіх параметрів розвитку); адаптаційні резерви (свобода господарської поведінки в рамках діючих інститутів); резерв здібностей (соціалізація людських

здібностей, що ініціює потужний імпульс розвитку і активує потенційні ресурси). Але розвиток потенціалу можливостей якості життя потребує впровадження принципів екологізації, гуманізації та соціалізації якості життя. Саме за таких умов якість життя стає провідним чинником національного соціально-економічного розвитку, що забезпечує стійкість соціально-економічної системи, фундаментальність ціннісних підстав розвитку і матеріальне, соціальне та духовне благополуччя всім членам соціуму.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вимірювання якості життя в Україні. Аналітична доповідь / Е.М. Лібанова, О.М. Гладун, Л.С. Лісогор та ін. – К., 2013. – 50 с.
2. Качество жизни: краткий словарь. – М. : Смысл, 2009. – 168 с.
3. Кандрашенкова С.В. Феномен качества жизни с точки зрения субъектно-средового подхода / С.В. Кандрашенкова // Вестник КРАУНЦ. Гуманитарные науки. – 2012. – № 2(20). – С. 107–113.
4. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера. Сборник цитат / В.И. Вернадский ; сост. К.А. Степанов. – М. : Фонд имени В.И. Вернадского, 2008. – 324 с.
5. Вернадский В.И. Научная мысль как планетное явление / В.И. Вернадский. – М. : Наука, 1991. – 272 с.
6. Вернадский В.И. Автотрофность человечества [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://vernadsky.lib.ru/e-texts/archive/Vernadsky_V.I._Avtotrofnost_Chelovechestva.html.
7. Шевцов П.А. Экологическая обстановка – качество жизни населения / П.А. Шевцов // Экономические науки. – 2011. – № 10(83). – С. 82–85.
8. OECD Environmental Outlook to 2030 [Electronic resource]. – Access : http://www.oecd-ilibrary.org/fr/environment/oecd-environmental-outlook-to-2030_9789264040519-en.
9. Окружающей среды деградация // Энциклопедия «Кругосвет» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.krugosvet.ru/enc/nauka_i_tehnika/tehnologiya_i_promyshlennost/OKRUZHAYUSHCHE_SREDI_DEGRADATSIYA.html.
10. Умнова И.А. Безопасность среды обитания и устойчивое развитие – глобальные проблемы XXI века. Оценка ситуации в странах постсоветского пространства / И.А. Умнова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.journalnio.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1306&Itemid=109.
11. Oxoby R.J. Understanding Social Inclusion, Social Cohesion and Social Capital / Robert J. Oxoby // Economic Research Paper, 2009-09. – 30 p.
12. The 2014 Environmental Performance Index [Electronic resource]. – Access : <http://gtmarket.ru/ratings/environmental-performance-index/info>.
13. Згуровський М. Україна у глобальних вимірах сталого розвитку / М. Згуровський // Дзеркало тижня. – 2006. – № 19(598). – 14 с.
14. Згуровский М. Если страна не контролирует показателей устойчивого развития, она развивается спонтанно и ситуационно / М. Згуровский [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://state.eizvestia.com/full/4195241>.